

Józefa Kremera portret wielokrotny

Marta Leśniakowska

W 1882 r. na Uniwersytecie Jagiellońskim utworzono pierwszą w Polsce uniwersytecką katedrę historii sztuki. To wystarczająco dobry pretekst, by przywoływać i przypominać tych, którzy ową dyscyplinę tworzyli. Przypadek zdarzył, że z tą 125. rocznicą zbiegają się niedawne obchody 200-lecia urodzin jednej z ważniejszych w XIX wieku postaci w polskiej historii sztuki i humanistyce: Józefa Kremera (1806–75), profesora Jagiellonki, filozofa, estetyka i jednego z pierwszych naszych historyków sztuki. Efektem okolicznościowej międzynarodowej sesji naukowej poświęconej Kremerowi, jaką w 2006 r. zorganizowali wspólnie Instytut Historii Sztuki UJ oraz Komisja Historii Sztuki PAU, jest tom 24 referatów, które na temat Kremera i jego działalności wygłosili filozofowie, psychologowie, muzykolodzy, filolodzy, historycy oraz historycy sztuki. W świetle tych badań osobowość uczonego i orientacja intelektualna, jaką reprezentował, rysuje się znacznie wyraziściej i bardziej interesująco, niż wynikałoby to z dotychczasowych, znanych już ustaleń. I nie chodzi tylko o nowe fakty przedstawione przez biografów, które pozwalają w pełni uświadomić rolę, jaką synowie i potomkowie krakowskiego krawca Josepha Kremera z Opawy odegrali zarówno w kulturze Krakowa, jak w naszej kulturze i nauce w ogóle. Ten świetny zbiór tekstów jest więc także, czy nawet przede wszystkim, przeglądem różnych tendencji i metodologii w aktualnych badaniach nad XIX stuleciem.

Józef Kremer, typowy dziewiętnastowieczny polihistor, dość swobodnie poruszał się w swoich zainteresowaniach i pracy dydaktycznej od filozofii, estetyki, etyki i logiki po muzykologię, psychologię i pedagogikę. Dzięki Małgorzacie Woźnej-Stankiewicz poznajemy Kremera jako muzykologa. O Kremerze jako logiku pisze bardzo interesująco Jan Woleński, jego program pedagogiczny analizuje Jerzy Starnawski, pojęcie etyki według Kremera przedstawia Edmund Kowalski, a jego projekt psychologii naukowej rekonstruuje Bartłomiej Dobraczyński, wykazując po raz pierwszy, że w historii psychologii jako wyodrębnionej nauki pionierem w skali światowej jest właśnie Kremer, którego zintegrowana propozycja ujęcia umysłu stanowi pierwszy projekt uprawiania psychologii naukowej.

Kremer, heglista reprezentujący prawię heglowską, który w duchu konserwatywno-romantycznym nadawał swoim poglądom filozoficznym schryistianizowaną i mesjanistyczną formułę, w estetyce i w hi-

storii sztuki, które wykładał w krakowskiej Szkole Sztuk Pięknych, był „modernistą” występującym przeciwko realizmowi w sztuce, a w obronie koncepcji sztuki dla sztuki. Poglądy w tej kwestii wyłożył w trzytomowych *Listach z Krakowa* (1843–55), zwłaszcza zaś w sześciotomowych *Podróżach do Włoch* (1859–64), plonie zaledwie jednej kilkumiesięcznej podróży, jaką odbył wraz z żoną w 1852 r. Wpływ tej klasycznej dziewiętnastowiecznej książki z gatunku *Reiseliteratur*, erudycyjnej artystycznej podróży porównywanej do dzieł Charles’a de Brosses i Hipolita Taine’a, w której popularny wykład z historii sztuki łączy się z refleksją estetyczną i gdzie ulega zatarciu podmiotuwa rola podróżnika, sięgał jeszcze w głąb XX wieku (pisze o tym Joanna Gniewska). Kremer w Wenecji, we Florencji, w Neapolu – to właśnie ukształtowany przez „pocziwego Kremera”, jak go ironicznie nazywał Iwaszkiewicz, „heglowski” obraz sztuki włoskiej w znacznym stopniu kształtował wrażliwość estetyczną kilku pokoleń Polaków i kreślił trasę ich „podróży włoskich”. Iwaszkiewicz miał mu za złe, że „typowy” dla epoki gust artystyczny skoncentrowany na klasycyzmie i renesansie uczynił Kremera ślepym na największe zjawiska w sztuce włoskiej: Caravaggia i barok.

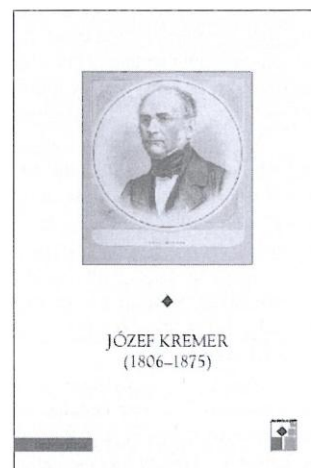
Ale źródła estetycznych sympatii i antypatii Kremera znajdują wyjaśnienie właśnie w zebranym tomie. To typowo romantyczna, podszyta heglizmem fascynacja egzotyką (o zainteresowaniu Kremera Indiami pisze Marta Kudelska, Egiptem i Bliskim Wschodem – Joachim Śliwa, Kremerowską wizję Grecji antycznej rekonstruuje Maria Kalinowska) oraz Winckelmannem i jego „kanonicznym” dziełem w historii sztuki, *Dziejami sztuki starożytnej* (Jan Zieliński opisuje pobyt Kremera w Trieście, mieście, gdzie Winckelmann został brutalnie na tle homoseksualnym zamordowany). To właśnie za nauką Winckelmannna „podróż włoską” jest dla Kremera, jak dla tylu innych w jego epoce, pielgrzymką do „ziemi klasycznej” postrzeganej jako kraina wolności, gdzie – jak głosił drugi najważniejszy „przewodnik”

po edukacji artystycznej dziewiętnastowiecznej Europy, Jacob Burchardt – objawiają się najdoskonalsze wzorce piękna, a *per se* klucz do zrozumienia sztuki Europy w ogóle.

Estetyczny kanon sformatowany przez Winckelmannna i Burchardta jest też podstawą estetyki Kremera, który ze szwajcarskim historykiem sztuki dzieli niechęć do baroku jako stylu „wydziwionego”, ale już odrzuca jego radykalną ocenę Michała Anioła, bo właśnie u tego artysty dostrzegał erupcję indywidualnej ekspresji. „*To, co dla Burchardta było przyczyną rozpadu klasycznej relacji piękna, ekspresji i twórczej osobowości, czyli »weltschaffende Ich« Michała Anioła, w historyczno-moralizującej manierze Kremera wrosło do rangi fundamentu odnowy rzeźby i zwieńczenia twórczości renesansu – tytaniczny geniusz oraz tenabilità florenckiego arcy-mistrza (...) obecność czegoś nadprzyrodzonego, oznajmującego wprost energię stwórczą Boga*” – pisze w swoim eseju Ryszard Kasperowicz, pokazując, że właśnie te poglądy czynią z Kremera estetyka „nowoczesnego”. O elementach irracjonalizmu w jego estetyce traktuje zresztą obszernie artykuł Magdaleny Saganik, a poglądy Kremera na rzeźbę i jej percepcję („styl odbioru”) rekonstruuje historyk sztuki Piotr Szubert. W świetle wszystkich artykułów *Podróż do Włoch*, jako tekst będący wyrazem generalnego poglądu o wybraństwie Włoch w kulturze Zachodu, ukazuje się jako narracja podporządkowana i ukształtowana w tym samym stopniu przez filozofię i historię, jak przez literaturę piękną oraz inne sztuki, przez obrazy malarskie czy rzeźbę, wpisując się w cały wielki dyskurs nad istotą sztuki jako kreatorki fikcji i legendy, która staje się częścią historii. □

JÓZEF KREMER 1806–1875

/ red. t. Jacek Maj. – Kraków : TAiWPN „Universitas”, 2007. – VII, 385 s., 10 s. tabl. : il. (w tym kolor.) ; 25 cm. – (Ars Vetus et Nova ; t. 25). – Zł 47
1:929A/ZJ(438)18”

nowe fale kultury

Archiwum

KLCW: Arka Noego
17.07.2010

Sezon na Dwójkę: Po bitwie. Tryptyk grunwaldzki - część 3
16.07.2010

Przy stoliku z Jerzym Gruzą
15.07.2010

Słowa o zmroku: Ekslibris – małe dzieło sztuki
14.07.2010

Słowa o zmroku: Jan Karski w 10. rocznicę śmierci
13.07.2010

Głosy z przeszłości: Włodzimierz Pirożnikow
12.07.2010

Jest taki obraz: J. L. David "Śmierć Marata"
11.07.2010

KLCW: Wampiry...
10.07.2010

Słowa o zmroku: Mój Gdańsk
10.07.2010

Sezon na Dwójkę: Tryptyk grunwaldzki, część 2.
09.07.2010

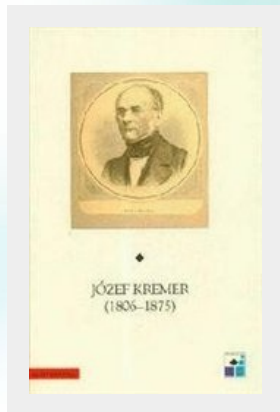
[Wiecej >](#)

Publicystyka

Słynne rody i rodziny: Kremerowie z Krakowa

Sobota, 12 czerwca 2010

Gdy się siebie samego uczyni wygnańcem na samotność; gdy powołanie oświecania ludzi świętym kapłaństwem sobie mieć będzie; gdy miłością i cierpliwością nad księgami zwiędnieje, a trudy ciężkie w ofierze dobru publicznemu złoży – toć już prace jego nie pójdą w poniewierkę. (Józef Kremer)

12 czerwca 2010, godz. 23.00

Audycja Witolda Malesy z udziałem dr Olgi Płaszczewskiej i Jacka Maja poświecona słynnej rodzinie krakowskich intelektualistów, którzy w ywodził się Niemiec, przybyli do Krakowa w XIX wieku i zasilił szeregi polskiej inteligencji w tym mieście. Zasłynęli jako lekarze, architekci i naukowcy.

Najsłynniejszym przedstawicielem rodu był niewątpliwie prof. Józef Kremer – znany filozof, badacz kultury i literatury.

Teksty czyta Stefan Knothe.

- ramówka
- częstotliwości
- sluchaj w internecie
- muzyka klasyczna
- jazz
- folk
- literatura
- publicystyka
- forum
- linki
- o nas
- kontakt

- Teatr
- NOSPR
- POR
- AMADEUS
- CHÓR PR

Adres:

Program 2
Al. Niepodległości 77/85
00-977 Warszawa

PORTAL O JÓZEFIE KREMERZE

(1806–1875)

Pod adresem www.kremer.pl powstał portal poświęcony życiu i twórczości Józefa Kremera (1806–1875) – profesora i rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego, współtwórcy Akademii Umiejętności.

Portal internetowy – z bazą danych, wirtualną biblioteką oraz materiałami biograficznymi, pełni funkcję warsztatu pracy dla grupy badaczy (filozofów, filologów, historyków, historyków sztuki i muzykologów) oraz popularyzuje jedną z najciekawszych postaci XIX-wiecznego Krakowa.

Projekt został realizowany przez Collegium Artium dzięki wsparciu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz

Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej.

Partnerami przedsięwzięcia są: Biblioteka Jagiellońska, Biblioteka Narodowa, Biblioteka PAN i PAU, Uniwersytet Jagielloński, Instytut Badań Literackich PAN, Humboldt-Universität w Berlinie.

Obecnie przygotowuję drugi tom studiów o Kremerze. Wszystkich zainteresowanych udziałem w projekcie proszę o kontakt pod e-adresem: kremer@ca.org.pl

Jacek Maj
Collegium Artium
Humboldt-Universität w Berlinie

Józef Kremer (1806–1875) Polihistor, filozof, estetyk, historyk sztuki, prekursor psychologii. Studiował w Krakowie, Berlinie (m.in. u Hegla i Schleiermachera), Heidelbergu oraz Paryżu. Po powrocie do kraju uczestniczył w powstaniu listopadowym. Od 1847 roku wykładał filozofię na UJ, a od 1853 – estetykę i historię sztuki w krakowskiej Szkole Sztuk Pięknych (wśród jego uczniów był Jan Matejko). W latach 1865–1866 pełnił urząd dziekana Wydziału Filozoficznego, a w latach 1870–1871 rektora UJ. Należał do Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie, Towarzystwa Naukowego Krakowskiego, Towarzystwa Archeologicznego w Wilnie, Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych w Warszawie, Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu. W 1872 roku współzакładał Akademię Umiejętności, w której był dyrektorem Wydziału Historyczno-Filozoficznego, przewodniczącym Komisji Filozoficznej, członkiem Komisji Historii Sztuki oraz Komisji Archeologicznej.

Wśród wielu prac Kremera na szczególną uwagę zasługują *Listy z Krakowa* (t. 1, Kraków 1843; t. 1–3, Wilno 1855–1856) – pierwszy systematyczny wykład estetyki w języku polskim, a także *Podróż do Włoch* (t. 1–5, Wilno 1859–1864), która przez kilka pokoleń kształtowała wiedzę polskiej inteligencji o kulturze artystycznej Italii. Pisma polihistora zebrał i wydał w 12 tomach Henryk Struve (Warszawa 1877–1880). Warto zaznaczyć, że w dziejach UJ z dorobkiem profesorskim postąpiono tak po raz pierwszy. Jak wykazały prowadzone w ostatnich latach badania, Kremer jest prekursorem naukowego uprawiania psychologii w Polsce, przeprowadził systematyczny podział zjawisk psychicznych na świadome i nieświadome, zaś antropologię rozumiał jako naukę o ich wzajemnej relacji. O filozofie pisały ważne postaci polskiej kultury XIX i XX wieku, między innymi Józef Ignacy Kraszewski, Wincenty Pol, Karol Libelt, Maria Konopnicka, Adolf Nowaczyński, Władysław Witwicki, Stanisław Brzozowski, Stefan Morawski, Andrzej Walicki.

nowe fale kultury

Archiwum

"Kariera Nikodema Dyzmy" w podcastach
24.09.2010

To się czyta latem: Jurij Drużnikow "Pierwszy dzień reszty życia"
20.09.2010

Józefa Kremera podróż włoska
19.09.2010

Zagadki literackie: Świat na scenie - czyli o dramaturgii w spółczesnej
19.09.2010

Słowa o zmroku: Krystyna Kraheńska
14.09.2010

Zakładka Literacka: Tajemnice Jerzego Giedroycia
12.09.2010

Słowa o zmroku: Niezwykła krakowska rodzina
11.09.2010

Słowa o zmroku: Błażej Dzikowski "Strażnik parku"
10.09.2010

Słowa o zmroku: Filozof jako pisarz
08.09.2010

To się czyta latem: Daniela Tammet "Urodziłem się pewnego błękitnego dnia"
06.09.2010

[więcej »](#)

Literatura

Józefa Kremera podróż włoska

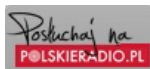
Niedziela, 19 września 2010

19 września, godz. 22.00

Audycja Witolda Malesy z udziałem dr Olgi Płaszczewskiej z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie o znakomitym krakowskim dziesiętnastoletnim uczyńnym i badaczu - profesorze Józefie Kremerze oraz o jego pięciotomowej, dwukrotnie wydanej „Podróży do Włoch”.

To fundamentalne dla kultury polskiej dzieło, dzięki któremu pokolenia Polaków mogły zapoznać się z kulturą Italii, z jej sztuką, architekturą, rzeźbą i malarstwem, a także z krajobrazem, mieszkańcami oraz mitami, przypowieściami i legendami.

Fragmenty czyta Jarosław Gajewski.

- ramówka
- częstotliwości
- sluchaj w internecie
- muzyka klasyczna
- jazz
- folk
- literatura
- publicystyka
- forum
- linki
- o nas
- kontakt

Teatr

NOSPR

POR

AMADEUS

CHÓR PR

Adres:

Program 2
Al. Niepodległości 77/85
00-977 Warszawa